

Εσωτερικές έρευνες και αρχή της μη αυτοενοχοποίησης

Νικόλαος Β. Κουκλουμπέρης

Δικηγόρος Αθηνών, υπ. ΔΝ Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ

Υπότροφος ΕΛΙΔΕΚ

I. Εισαγωγή

Η «ιδιωτικοποίηση της ποινικής δίωξης» (Privatisierung der Strafverfolgung) αποτελεί ολοένα και συχνότερα αντικείμενο συζήτησης στη θεωρία του ποινικού δικονομικού δικαίου¹. Τη σχετική προβληματική ενέτεινε η παρατηρούμενη συνεχής τάση επιχειρηματικών ομίλων και εταιριών να προβαίνουν αυτοτελώς σε τακτική βάση στη διαλεύκανση παρανόμων συμπεριφορών που τελούνται εντός των δομών τους. Προπομπό αυτής της εξέλιξης αποτέλεσε η περίπτωση του ομίλου Siemens, ο οποίος το 2006 ανακοίνωσε την έναρξη εσωτερικών ερευνών προκειμένου να εξετάσει περιπτώσεις διαφθοράς που βάρυναν τα στελέχη του². Εκτοτε, η πρακτική σημασία του φαινομένου αυξήθηκε σημαντικά³. Οι εσωτερικές έρευνες καθιερώθηκαν ως ένα κλασσικό εταιρικό μέσο διερεύνησης πολλών οικονομικών σκανδάλων που είδαν το φως της δημοσιότητας. Συγχρόνως όμως αναδείχθηκε η περιπλοκότητα του ζητήματος, λόγω της διάδρασης ποικίλων δικαιοϋκίων πεδίων κατά τη διενέργεια των εσωτερικών ερευνών⁴. Οι εσωτερικές έρευνες δύνανται να εκτείνονται σε περισσότερα κράτη, ενώ ως πρωταγωνιστές αυτών αναδεικνύονται κατά κόρον οι ίδιοι εργαζόμενοι των εταιριών. Η επιταγή για εταιρική αυτοκάθαρση (Selbstreinigungsgesetz) μετουσιώθηκε έτσι σε μία συνήθη πρακτική στο πλαίσιο ενός αποτελεσματικού εταιρικού συστήματος διαχείρισης κινδύνων (Risikomanagement)⁵.

---

1. Bung, Grundlagenprobleme der Privatisierung von Sanktions- und Präventionsaufgaben, ZStW 125 (2013), 536 επ.· Tasche, Zur Entwicklung der Verfolgung von Wirtschaftsstrafsachen in der Bundesrepublik Deutschland, NZWiSt 2012, 9· Knauer/Gaul, Internal investigations and fair trial, NStZ 2013, 192· Brunhöber, Privatisierung des Ermittlungsverfahrens im Strafprozess, GA 2010, 571 επ.

2. Εκτενέστερα για την υπόθεση Siemens βλ. Jahn, Ermittlungen in Sachen Siemens/SEC, StV 2009, 41 επ.· παρ' ημίν Τόγιας, Η διενέργεια ανακριτικών πράξεων από ιδιώτες στην υπόθεση Siemens, σε ΕΕΠ: Η ποινική διαχείριση της δωροδοκίας, 2013, 423 επ.

3. Wisskirchen/Glaser, Unternehmensinterne Untersuchungen, DB 2011, 1392· Είναι χαρακτηριστικό ότι δεκάεξι εκ των είκοσι μεγαλύτερων γερμανικών εταιριών διέθεταν μέχρι πρόσφατα συστήματα διεξαγωγής εσωτερικών ερευνών, βλ. Preuß, Die Kontrolle von E-Mails und sonstigen elektronischen Dokumenten im Rahmen unternehmensinterner Ermittlungen, 2016, 36 – 37.

4. Theile/Gatter/Wiesenack, Domesticierung von Internal Investigations?, ZStW 126 (2014), 804.

5. Behrens, Internal Investigations, RIW 2009, 29.

Βέβαια, το φαινόμενο οι επιχειρήσεις να διερευνούν περιστατικά κακοδιαχείρισης και γενικότερης παραβατικής συμπεριφοράς των εργαζομένων τους δεν είναι νέο. Οι εσωτερικές έρευνες έλκουν την καταγωγή τους από το δικαιοσύνη σύστημα των ΗΠΑ, του οποίου αποτελούν μακρά παράδοση ως συνέπεια σκανδάλων της δεκαετίας του 1960 καθώς και της υπόθεσης Watergate⁶. Καινοφανής είναι αντίθετα η ευρύτατη διαστάση που οι έρευνες αυτές λαμβάνουν καθώς και η συχνή πλέον πρόσδεσή τους στην επακολουθούσα (ή παραλλήλως εξελισσόμενη) ποινική διαδικασία⁷. Υπ' αυτό το πρίσμα αναφύονται σημαντικά νομικά ζητήματα και για το ποινικό δικαίο, τα οποία παραμένουν ακόμα άλυτα σε επιστήμη και νομολογία⁸. Κυριότερο εξ αυτών είναι το πρόβλημα της αξιοποίησης στην ποινική δίκη των καταθέσεων στις οποίες οι εργαζόμενοι προβαίνουν κατά την εξέτασή τους στις εσωτερικές έρευνες. Το πρόβλημα αυτό κρίνεται ως ιδιαίτερης σημασίας για την ποινική δίκη, αν ληφθεί υπόψη ότι στο πλαίσιο της εργασιακής σχέσης υφίστανται συγκεκριμένα δικαιώματα και υποχρεώσεις ανάμεσα στα μέρη, μεταξύ των οποίων η υποχρέωση παροχής πληροφοριών του εργαζομένου έναντι του εργοδότη. Όταν όμως οι υπό του εργαζομένου παρασχεθείσες πληροφορίες εισάγονται στην ποινική δίκη, συνήθως υπό τη μορφή εγγράφων στα οποία αυτές αποτυπώνονται, η αξιοποίηση τους ουδώς αυτονόητη πρέπει να θεωρείται, αφού ο καθού η ποινική διαδικασία προστατεύεται από μια πιθανή αυτοενοχοποίηση⁹. Φαίνεται έτσι ότι η διενέργεια εσωτερικών ερευνών τελεί σε μια ιδιόζουσα σχέση έντασης με την ποινική διαδικασία και τις κρατούσες σε αυτή δικαιοκρατικές αρχές, όπως είναι η αρχή *nemo tenetur se ipsum accusare vel prodere*. Αυτή η σχέση έντασης μεταξύ εσωτερικών ερευνών και της αρχής της μη αυτοενοχοποίησης καθώς και οι συνέπειες που προκύπτουν για την ποινική δίκη αποτελούν το αντικείμενο της παρούσας μελέτης.

II. Εννοιολογική οριοθέτηση

A. Οι εσωτερικές έρευνες ως έκφανση της κανονιστικής συμμόρφωσης

Καταρχάς, οι εσωτερικές έρευνες (*internal investigations*, *interne Untersuchungen*) εντάσσονται στη γενικότερη έννοια της εταιρικής κανονιστικής συμμόρφωσης, καθιερωμένης με τον αγγλικό όρο *compliance*. Υπό τον όρο *compliance* νοείται το σύνολο των μέτρων που λαμβάνει μία επιχείρηση για να εξασφαλίσει εντός αυτής την τήρηση των νόμων και των εταιρικών κανόνων¹⁰. Κεντρική ιδέα της πρόβλεψης μηχανισμών *compliance* είναι η αποφυγή ή ο μετρι-

6. Gronke, *Verfahrensfairness in transnationalen unternehmensinternen Ermittlungen*, 2019, 101· Klaas, *Interne Untersuchungen und Informationsaustausch*, 2019, 26 επ· Wewerka, *Internal Investigations*, 2012, 45.

7. Buchert, *Die unternehmensinterne Befragung von Mitarbeitern im Zuge repressiver Compliance-Untersuchungen aus strafrechtlicher Sicht*, 2017, 21 – 22· Theile, »Internal Investigations« und Selbstbelastung, *StV* 2011, 381.

8. Nienaber, *Umfang, Grenzen und Verwertbarkeit compliancebasierter unternehmensinterner Ermittlungen*, 2019, 33.

9. Βλ. αντί πολλών Rogall, *SK-StPO*, 5. Aufl. 2016, Vor § 133, Rn. 66 επ.

10. Preuß, 2016, 54· Lomas/Kramer, *Corporate Internal Investigations*, 2. Aufl. 2013, 288 επ· Menzies, *Sarbanes - Oxley und*

ασμός της ευθύνης (αστικής, διοικητικής ή και ποινικής όπου αυτή προβλέπεται) του νομικού προσώπου για έκνομες συμπεριφορές που αποδίδονται στο νομικό πρόσωπο ή στο στελεχειακό δυναμικό του¹¹. Πρόσφατα μάλιστα το γερμανικό Ακυρωτικό αναγνώρισε ότι η διατήρηση τμήματος Compliance μπορεί να αξιολογηθεί θετικά στην επιμέτρηση χρηματικών προστίμων κατά νομικών προσώπων¹². Διά των μηχανισμών κανονιστικής συμμόρφωσης πραγματώνεται έτσι η χρηστή εταιρική διακυβέρνηση¹³.

Τα μέτρα κανονιστικής συμμόρφωσης διακρίνονται σε μέτρα προληπτικής και κατασταλτικής φύσεως. Προληπτικά μέτρα λαμβάνονται προς τον σκοπό εκτίμησης και αποτροπής επεύλεσης πιθανών κινδύνων. Εδώ υπάγονται π.χ. η έκδοση κανόνων δεοντολογίας, η διοργάνωση εταιρικών σεμιναρίων, η πρόβλεψη υπευθύνου κανονιστικής συμμόρφωσης (Compliance Officer)¹⁴. Τα κατασταλτικά μέτρα αντίθετα επιτελούν διερευνητική και κυρωτική λειτουργία¹⁵. Εδώ εντάσσονται η πρόβλεψη μηχανισμών υποβολής καταγγελιών (Whistleblowing) καθώς και οι εσωτερικές έρευνες. Δι' αυτών δηλαδή σκοπείται η αποκάλυψη μη επιτρεπτών εντός της επιχείρησης συμπεριφορών και ο εντοπισμός των υπαιτίων προκειμένου να ληφθούν πρόσθετα μέτρα εναντίον τους, όπως άσκηση αγωγών, πειθαρχικές κυρώσεις, υποβολή έγκλησης κ.α.. Ταυτόχρονα όμως με τα κατασταλτικά μέτρα εμπεδώνεται στην επιχείρηση η αρχή της μηδενικής ανοχής (Zero-Tolerance-Prinzip)¹⁶. Με τον τρόπο αυτό καλλιεργείται ένα είδος εταιρικής κουλτούρας που προβάλλει την τήρηση των εσωτερικών κανονισμών και νόμων ως το μοναδικό θεμιτό εταιρικό πρότυπο συμπεριφοράς, ενώ βελτιστοποιείται το υπάρχον σύστημα κανονιστικής συμμόρφωσης, μέσω της διαπίστωσης κενών ή αδυναμιών¹⁷. Κατά συνέπεια, οι εσωτερικές έρευνες αποτελούν την κατασταλτική πτυχή του compliance¹⁸, υπηρετώντας παράλληλα και προληπτικούς σκοπούς¹⁹.

Corporate Compliance, 2006, 2.

11. Buchert, 2017, 26· Rotsch, Criminal Compliance, ZIS 2010, 615.

12. BGH NZWiSt 2018, 379 με παρατ. Adick/Linke.

13. Ballo, Beschlagnahmenschutz im Rahmen von Internal Investigations, NZWiSt 2013, 47· Αξίζει να σημειωθεί ότι ο οικονομικός διευθυντής της Siemens AG υποχρεώθηκε από το Πρωτοδικείο του Μονάχου σε καταβολή αποζημίωσης 15 εκατομμυρίων ευρώ προς τον όμιλο Siemens, επειδή δεν είχε μεριμνήσει για την ύπαρξη και επιτήρηση ενός αποτελεσματικού τμήματος κανονιστικής συμμόρφωσης στην επιχείρηση, βλ. Kocak, Selbstbelastungspflichten bei Mitarbeiterbefragungen, 2018, 1.

14. Πρβλ. BGH NJW 2009, 3173 επ., το οποίο σε ένα obiter dictum του αναγνώρισε την εγγυητική θέση του Compliance Officer να συμβάλει ενεργά στην αποτροπή τέλεσης αξιοποιούντων πράξεων από τους εργαζομένους του νομικού προσώπου, αφήνοντας έτσι ανοιχτή τη δυνατότητα κατάφασης ποινικής του ευθύνης.

15. Gronke, 2019, 36.

16. Scharnberg, Illegale Internal Investigations: strafrechtliche Grenzen unternehmensinterner Ermittlungen, 2015, 31.

17. Buchert, 2017, 58.

18. Rödiger, Strafverfolgung von Unternehmen, Internal Investigations und strafrechtliche Verwertbarkeit von «Mitarbeitergeständnissen», 2012, 23· Momsen, Internal Investigations zwischen arbeitsrechtlicher Mitwirkungspflicht und strafprozessualer Selbstbelastungsfreiheit, ZIS 2011, 511.

19. Nienaber, 2019, 46· Scharnberg, 2015, 31.

Αφετηριακό σημείο για την έναρξη εσωτερικών ερευνών αποτελεί οποιαδήποτε υπόνοια ή πληροφορία για τέλεση αξιόποινης, παράνομης ή εν γένει αντικανονικής συμπεριφοράς εντός της επιχείρησης. Ο βαθμός των υπονοιών διαφέρει ποιοτικά και ουσιαστικά από τον απαιτούμενο βαθμό υπονοιών για την εκκίνηση μιας ποινικής διερεύνησης της υπόθεσης από τις αρχές²⁰, κάτι το οποίο οφείλεται και στον ιδιωτικό χαρακτήρα των εσωτερικών ερευνών (πρβλ. άρ. 43, 243 ΚΠΔ, παρ. 152 εδ. 2, παρ. 170 εδ. 1, παρ. 203, παρ. 112 εδ. 1 ΓερμΚΠΔ). Για τις εσωτερικές έρευνες αρκούν γενικές υπόνοιες, χωρίς να είναι απαραίτητο να εξειδικεύονται περαιτέρω ούτε να στρέφονται σε συγκεκριμένα πρόσωπα²¹. Έτσι, οι εσωτερικές έρευνες είναι πιθανό να διεξαχθούν σε ένα πολύ πρωίμο και χρονικά απομακρυσμένο στάδιο εν συγκρίσει με μια ενδεχόμενη ποινική έρευνα.

B. Οι εσωτερικές έρευνες ως μορφή ιδιωτικής έρευνας

Οι εσωτερικές έρευνες αποτελούν ειδική μορφή ιδιωτικών ερευνών. Τα εκάστοτε ερευνητικά μέτρα λαμβάνονται στο πλαίσιο σχέσεων ιδιωτικού δικαίου²². Για τον λόγο αυτό είναι αδόκιμη η χρήση του όρου «ανακριτικές πράξεις» ιδιωτών²³. Ο όρος ανακριτικές πράξεις παραπέμπει αποκλειστικά σε κρατικές έρευνες και στις σχετικές διατάξεις του ΚΠΔ που τις ρυθμίζουν²⁴, ο καθ' ου όμως των οποίων κατά την κρατούσα γνώμη δεν είναι οι ιδιώτες²⁵. Οι εσωτερικές έρευνες συνδέονται έτσι με το γενικότερο πρόβλημα της νομιμότητας της δράσης ιδιωτών προς συλλογή αποδεικτικού υλικού για τη διερεύνηση ποινικών υποθέσεων, πριν ή παράλληλα με την ποινική διαδικασία.

Το συγκεκριμένο ζήτημα έχει απασχολήσει επί μακρόν τη θεωρία του ποινικού δικονομικού δικαίου²⁶, εξαντλητική παράθεση του οποίου υπερβαίνει τα όρια της παρούσας μελέτης. Ως επιχείρημα κατά της νομιμότητας των ιδιωτικών ερευνών προβάλλεται ότι οι ιδιωτικές έρευνες αντιβαίνουν σε βασικές αρχές της ποινικής δικονομίας, όπως στην αρχή της αυτεπάγγελτης δίωξης του εγκλήματος²⁷, η οποία ως ειδικότερη έκφανση του κρατικού μονοπωλίου άσκησης

20. Küster, Der rechtliche Rahmen für unternehmensinterne Ermittlungen, 2019, 4· Buchert, 2017, 67.

21. Saliger, Grundfragen von Criminal Compliance, RW 2013, 288 – 289· Theile/Gatter/Wiesenack ZStW 126 (2014), 820 – 824.

22. Scharnberg, 2015, 56.

23. Πρβλ. Τόγιας, 2013, 423 επ.

24. Βλ. Τριανταφύλλου, Η ρύθμιση και η λειτουργία των ερευνών κατά τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, 1993, 82 επ.

25. Βλ. Eisenberg, Beweisrecht der StPO, 10. Aufl. 2017, Rn. 395· Rogall, Beweiserhebungs- und Beweisverwertungsverbote im Spannungsfeld, JZ 2008, 828.

26. Βλ. ενδ. Godenzi, Private Beweisbeschaffung im Strafprozess, 2008, passim· Bienert, Private Ermittlungen und ihre Bedeutung auf dem Gebiet der Beweisverwertungsverbote, 1997, passim· Krey, Zur Problematik privater Ermittlungen des durch eine Straftat Verletzten, 1994, passim.

27. Mende, Grenzen privater Ermittlungen, 2001, 84, 127 επ.

βίας υποδηλώνει ότι η δίωξη και διερεύνηση του εγκλήματος αποτελεί κρατική αρμοδιότητα²⁸, όπως επίσης στην αρχή της νομιμότητας²⁹.

Στη γερμανική έννομη τάξη, παρά την έλλειψη ειδικής νομοθετικής πρόβλεψης των εσωτερικών ερευνών³⁰, κατά την κρατούσα γνώμη οι εσωτερικές εταιρικές έρευνες θεωρείται ότι δεν αντιβαίνουν στον ΓερμΚΠΔ³¹. Από το γεγονός ότι η αρχή της αυτεπάγγελτης δίωξης του εγκλήματος δεν ισχύει απεριορίστα αλλά γνωρίζει εξαιρέσεις, όπως στην περίπτωση των κατ' έγκληση διωκόμενων εγκλημάτων, υποστηρίζεται ότι η συνεπίδραση ιδιωτών στην κρατική διαδικασία δίωξης και διερεύνησης του εγκλήματος δεν είναι ξένη³². Ο ιδιώτης μπορεί να εισφέρει στις αρχές αποδεικτικό υλικό που έχει συλλέξει, προκειμένου αυτές να προβούν στην ποινική του αξιολόγηση³³. Το δικαίωμα του ιδιώτη εκπηγάζει από τη συνταγματικώς κατοχυρωμένη γενική ελευθερία δράσης (Allgemeine Handlungsfreiheit), ως έκφανση του δικαιώματος στην προσωπικότητα³⁴. Επίσης, η υποχρέωση των δικαστικών αρχών να προβούν στη δίωξη και διερεύνηση του εγκλήματος όταν συντρέχουν οι απαιτούμενες από τον νόμο προϋποθέσεις ουδόλως θίγεται ή εξασθενεί από τη δραστηριότητα του ιδιώτη. Η αρχή της νομιμότητας απευθύνεται και δεσμεύει τις αρμόδιες αρχές, οι οποίες οφείλουν παρά ταύτα να δράσουν αυτοτελώς. Κατά τους υποστηρικτές της κρατούσας άποψης η ιδιωτική ερευνητική δραστηριότητα δεν είναι ωστόσο απεριορίστη³⁵. Οι ιδιώτες δεν διαθέτουν τις εξουσίες και τα δικαιώματα που ο νόμος επιφυλάσσει στις αρχές³⁶. Δεν είναι έτσι επιτρεπτές π.χ. ιδιωτικές κατ' οίκον έρευνες ή τηλεφωνικές παρακολουθήσεις. Τέτοιου είδους έρευνες θα ήταν άλλωστε αξιόποινες (πρβλ. π.χ. παρ. 123 ΓερμΠΚ, παρ. 201 ΓερμΠΚ). Αντιθέτως δεν αμφισβητείται το δικαίωμα ανεύρε-

28. Roxin/Schünemann, Strafverfahrensrecht, 29. Aufl. 2017, § 12 Rn. 6 επ.

29. Hassemer/Matussek, Das Opfer als Verfolger, 1996, 24, 52 – 54, 85· Mende, 2001, 130 επ.

30. Γεγονός που οδήγησε στην ανάληψη σχετικής πολιτικής πρωτοβουλίας εκ μέρους των συγκυβερνώντων κομμάτων για την ψήφιση νόμου που να ρυθμίζει ρητά τον τρόπο διενέργειας των εσωτερικών ερευνών. Η νομοθετική ρύθμιση των εσωτερικών ερευνών εντάχθηκε έτσι στους όρους της συμφωνίας των συμμετεχόντων στην κυβέρνηση κομμάτων. Σκοπός της πρωτοβουλίας είναι η επίτευξη ασφάλειας δικαίου για τους συμμετέχοντες στις εσωτερικές έρευνες και η παροχή κινήτρων για τη διενέργεια εσωτερικών ερευνών και για τη γνωστοποίηση στις αρχές των αποτελεσμάτων που προκύπτουν από αυτές, βλ. Süße, Gesetzliche Vorgaben für interne Untersuchungen, ZIS 2018, 350 επ.· Reuling/Schoop, „Internal Investigations“ im Lichte des Koalitionsvertrages 2018, ZIS 2018, 361 επ.

31. Jedynek, 2019, 111· Nienaber, 2019, 150· Kocak, 2018, 25 – 43· Süße, 137· Preuß, 2016, 70 – 73· Scharnberg, 2015, 59· Knauer/M. Gaul, NStZ 2013, 192 - 193· Rödiger, 2012, 247· Bitmann/Molkenbur, Private Ermittlungen, arbeitsrechtliche Aussagepflicht und strafprozessuales Schweigerecht, Wistra 2009, 373 – 374.

32. Rödiger, 2012, 245.

33. Nienaber, 2019, 146.

34. Reeb, Internal Investigations, 2011, 28 επ.· πρβλ. Krey, Zur Problematik privater Ermittlungen des durch eine Straftat Verletzten, 1994, 23 με αναφορά στην απόφαση BVerfGE 38, 105.

35. Jedynek, 2019, 108.

36. Nienaber, 2019, 142.

σης και επίκλησης μαρτύρων, προκειμένου να ζητηθεί η εξέτασή τους από τις αρχές ή η συλλογή εγγράφων και η υποβολή αιτήματος ανάγνωσής τους από το δικαστήριο³⁷. Στο πλαίσιο αυτό, η νομιμότητα των ερευνών του συνηγόρου του κατηγορουμένου αναγνωρίζεται ευρέως σε θεωρία και νομολογία³⁸. Ακόμη, οι ιδιωτικές έρευνες δεν επιτρέπεται να διαταράσσουν την κρατική ανακριτική δραστηριότητα, ούτε να θέτουν σε κίνδυνο την έκβαση της³⁹. Η ιδιωτική δραστηριότητα δεν πρέπει όμως να θεωρείται ως εκ των προτέρων διαταράσσουσα τη δράση των αρχών⁴⁰.

Στην ημεδαπή έννομη τάξη, η νομολογία μολονότι δεν έχει μέχρι στιγμής εκφραστεί ρητά ως προς το ζήτημα της νομιμότητας των εταιρικών εσωτερικών ερευνών, εντούτοις στην υπόθεση Siemens⁴¹ προέβη σε εκτεταμένη χρήση ευρημάτων που προέρχονταν από εσωτερικές έρευνες, χωρίς να τις κρίνει απαγορευμένες. Στη θεωρία έχει επίσης υποστηριχθεί το καταρχήν επιτρεπτό των εσωτερικών ερευνών⁴². Χωρίς να αμφισβητείται η υποχρέωση της Πολιτείας να συλλέξει το αποδεικτικό υλικό, αναγνωρίζεται το δικαίωμα της επιχείρησης ως εργοδότη να συλλέξει πληροφορίες που αφορούν την εργασιακή σχέση που υφίσταται μεταξύ αυτής και του εργαζομένου⁴³. Ως όριο της εν λόγω δραστηριότητας τίθεται η «σοβαρή υπονόμηση» της αρμοδιότητας του Εισαγγελέα να διενεργεί ανακριτικές πράξεις, κάτι το οποίο συμβαίνει, όταν οι ιδιώτες λειτουργούν ως όργανα – κατά παραγγελία του εισαγγελέα⁴⁴.

37. Bitmann/ Molkenbur, Wistra, 374· Η νομιμότητα των ερευνών του συνηγόρου του κατηγορουμένου αναγνωρίζεται ευρέως σε θεωρία και νομολογία, βλ. ήδη BGH NJW 2000, 1277· Beulke, Der Verteidiger im Strafverfahren, 1980, 37 επ· Κωνσταντινίδης, Καθήκον αληθείας, επαγγελματικό απόρρητο και ιδιωτικές έρευνες του συνηγόρου, ΠοινΧρ 1997, 609 επ· για τον συνήγορο του θύματος βλ. Kühne, Strafprozessrecht, 9. Aufl. 2015, Rn. 245 επ.

38. Βλ. BGH NJW 2000, 1277· Beulke, Der Verteidiger im Strafverfahren, 1980, 37 επ· Κωνσταντινίδης, Καθήκον αληθείας, επαγγελματικό απόρρητο και ιδιωτικές έρευνες του συνηγόρου, ΠοινΧρ 1997, 609 επ· για τον συνήγορο του θύματος βλ. Kühne, Strafprozessrecht, 9. Aufl. 2015, Rn. 245.

39. Wewerka, 2012, 145· πρβλ. άρ. 252 ΚΠΔ και το συναφές δικαίωμα του ανακρίνοντος να λαμβάνει μέτρα κατά όσων διαταράσσουν την έρευνα.

40. Βλ. BGH, NJW 1989, 1924 επ. Το τρίτο πολιτικό τμήμα του γερμανικού Ακυρωτικού εξέτασε την υπόθεση ανακριτικού υπαλλήλου, ο οποίος ζήτησε από ιδιωτική εταιρία να τερματίσει τη σχέση εντολής με τον ιδιώτη αστυνομικό που εκτελούσε ιδιωτική έρευνα για λογαριασμό της, λόγω κινδύνου για τις κρατικές έρευνες. Το δικαστήριο έκρινε ότι κατά το επίμαχο χρονικό σημείο δεν υφίστατο κανένας τέτοιος κίνδυνος, κρίνοντας έτσι τη συμπεριφορά του ανακριτικού υπαλλήλου ως παραβίαση υπηρεσιακού καθήκοντος κατά την παρ. 839 ΓερμΑΚ. Με επίκληση στην απόφαση αυτή υποστηρίζεται το καταρχήν επιτρεπτό των ιδιωτικών ερευνών παράλληλα με την ποινική διαδικασία, έτσι Jedynak, Interne Erhebungen in Wirtschaftsstrafsachen mit Auslandsbezug, 2019, 109· Rödiger 2012, 245, παραπ. 1524.

41. ΣυμβΠλημΑθ 1709/2009, ΠοινΧρ 2009, 748· ΣυμβΕφΑθ 1327/2009, ΠοινΧρ 2009, 742.

42. Τόγιας, 2013, 427, 428, 432, «αναφαίρετο δικαίωμα της επιχείρησης να ρυθμίζει τα του οίκου της».

43. Τόγιας, 2013, 427, ο οποίος κάνει λόγο για «επιτρεπτός, κατά την εργατική νομοθεσία, συλλεγείσες πληροφορίες».

44. Ibid.

III. Η διαδικασία διεξαγωγής εσωτερικών ερευνών

Μολονότι δεν υφίσταται κάποιο κοινό και ενοποιημένο πλαίσιο που να καθορίζει ρητά τον τρόπο διεξαγωγής των εσωτερικών ερευνών, εν τούτοις αυτές υπόκεινται σε ένα σύνολο βέλτιστων πρακτικών (best practices)⁴⁵ και η διενέργεια τους διέρχεται συνήθως τα εξής στάδια:

1. Στάδιο λήψης απόφασης: Στάθμιση οφέλους – ζημίας

Αρχικά, λαμβάνεται η πληροφορία για κάποια παράνομη ή αντικανονική συμπεριφορά. Αυτό συμβαίνει κατά βάση με δύο τρόπους⁴⁶: είτε μέσω ενός εσωτερικού συστήματος πληροφοριοδότησης (π.χ. Hotlines – Whistleblowing)⁴⁷, είτε μέσω ερωτήματος που υποβάλλεται από τις αρχές⁴⁸. Αφού ληθεί η πληροφορία, αξιολογείται προκαταρκτικά η βασιμότητά της (συνήθως από το τμήμα κανονιστικής συμμόρφωσης) και εξετάζεται το ενδεχόμενο κίνησης εσωτερικής έρευνας (Entscheidungsstadium). Το εταιρικό συμφέρον και η μέγιστη δυνατή προώθησή του αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες για τη λήψη απόφασης διενέργειας εσωτερικών ερευνών⁴⁹. Το ερευνητέο ζήτημα, ο τρόπος και η έκταση εξέτασής του οριοθετούνται από τι εξυπηρετεί κάθε φορά καλύτερα την επιχείρηση⁵⁰. Η εσωτερική έρευνα δεν είναι λοιπόν απαραίτητως ούτε αντικειμενική, ούτε προσηλωμένη στην αναζήτηση της «ουσιαστικής αλήθειας»⁵¹. Το γεγονός αυτό επιδρά ήδη καίρια στο ζήτημα της αξιοποίησης στην ποινική δίκη των αποδείξεων που προέρχονται από εσωτερικές έρευνες. Στην περίπτωση δηλαδή που τα ευρήματα τους εισάγονται στην ποινική διαδικασία, καθίσταται επιτακτικός ο επιμελής τους επανέλεγχος από τις δικαστικές αρχές και η πρόσδοση σε αυτά της ανάλογης αποδεικτικής αξίας⁵².

Στην περίπτωση πληροφοριών που αφορούν αξιόποινες συμπεριφορές, οπότε είναι πιθανή η επέμβαση των αρχών, αξιολογείται το γεγονός ότι η διενέργεια εσωτερικών ερευνών συνιστά επίδειξη συνεργατικής διάθεσης προς τις αρχές και πρόθεση οικοδόμησης εμπιστοσύνης, κάτι

45. Theile/Gatter/Wiesenack, ZStW 126 (2014), 803.

46. Momsen/Grützner, Verfahrensregeln für interne Ermittlungen, DB 2011, 1792.

47. Βλ. αναλυτικά Schemmel/Ruhrmannseder/Witzigmann, Hinweisgebersysteme, Implementierung im Unternehmen, 2012, 21 επ.

48. Ο τρόπος αυτός αποτελεί συνήθη πρακτική της αμερικανικής επιτροπής Κεφαλαιαγοράς (Securities and Exchange Commission - SEC), στην ελεγκτική εξουσία της οποίας υπόκεινται όλες οι εταιρίες που διαπραγματεύονται τη μετοχή τους στο αμερικανικό χρηματιστήριο, βλ. Wastl/Litzka/Pusch, SEC-Ermittlungen in Deutschland, NSTz 2009, 68.

49. Wagner, „Internal Investigations“ und ihre Verankerung im Recht der AG, CCZ 2009, 16 – 17.

50. Nienaber, 2019, 92 – 93.

51. Gronke, 2019, 138 – 139.

52. Reeb, 2011, 36· Knierim, Das Verhältnis von strafrechtlichen und internen Ermittlungen, StV 2009, 325, 330.

που προσμετράται θετικά καθόλη την ποινική διαδικασία⁵³. Συγχρόνως, η πρόωμη επέμβαση της επιχείρησης τής επιτρέπει να αποκτήσει πλήρη εικόνα της υπόθεσης, με αποτέλεσμα να μπορεί κατευθύνει, κατά τον συμφέρον της, την τροπή μιας μέλλουσας ποινικής διερεύνησης από τις αρχές⁵⁴. Επιπλέον, οι εσωτερικές έρευνες συμβάλλουν στην προστασία της εταιρικής φήμης από αρνητική δημοσιότητα αφού αποτελούν πρώτης τάξεως ευκαιρία απόσχισης της ευθύνης και της μεταφοράς της σε συγκεκριμένα πρόσωπα⁵⁵. Από την άλλη πλευρά, το ιδιαίτερα υψηλό τους κόστος συνιστά ανασταλτικό παράγοντα⁵⁶, ο οποίος εξετάζεται πάντα συγκριτικά με τις επαπειλούμενες κυρώσεις κατά της επιχείρησης από τις αρχές. Επίσης, αξιολογείται το αρνητικό ενδεχόμενο να διαρρηχθούν οι σχέσεις εμπιστοσύνης και να προκληθεί αμοιβαία καχυποψία τόσο μεταξύ των εργαζομένων όσο και μεταξύ εργαζομένων – επιχείρησης⁵⁷. Κεντρική σημασία επιτελεί ωστόσο η αξιολόγηση του ενυπάρχοντος στη διεξαγωγή εσωτερικών ερευνών κινδύνου: η επιχείρηση διατηρεί το πληροφοριακό προβάδισμα εντός των εσωτερικών της δομών, οι οποίες είναι δυσχερώς προσπελάσιμες από τα έξω. Αυτός είναι άλλωστε ο λόγος που τις καθιστά μια πολύτιμη πηγή γνώσης για τις αρχές⁵⁸. Αναπόδραστη συνέπεια είναι να γνωστοποιούνται τυχόν αξιόποινες πράξεις, που ενδεχομένως οι αρχές δεν θα ήταν σε θέση από μόνες τους να διερευνήσουν σε βάθος. Κατ' αποτέλεσμα παρέχονται πιθανώς τα θεμέλια για την επιβολή κυρώσεων, οι οποίες άλλως θα είχαν αποφευχθεί⁵⁹.

2. Το στάδιο προετοιμασίας

Αφού αποφασιστεί η διενέργεια έρευνας στην επιχείρηση έπεται το στάδιο προετοιμασίας της (Vorbereitungsstadium). Στο στάδιο αυτό εξετάζεται ποιος θα επιφορτιστεί με τη διενέργεια της έρευνας καθώς και τι εύρος αυτή θα λάβει. Η έρευνα μπορεί να πραγματοποιηθεί από υπαλλήλους του τμήματος κανονιστικής συμμόρφωσης της επιχείρησης (in house έρευνα)⁶⁰. Στην πλειονότητα όμως των περιπτώσεων η διενέργεια ανατίθεται σε εξειδικευμένα δικηγορικά γραφεία. Ο δρόμος αυτός είναι προτιμητέος για τους εξής λόγους: προσδίδει αντικειμενικότητα στην έρευνα, καθιστώντας τα αποτελέσματά της όσο το δυνατόν πιο αξιόπιστα⁶¹. Χαρα-

53. Nienaber, 2019, 86 επ.

54. Buchert, 2017, 63.

55. Η επιχείρηση εμφανίζεται έτσι στη συνείδηση της κοινής γνώμης όχι πλέον ως θύτης, αλλά ως το θύμα της επιλήψιμης συμπεριφοράς μεμονωμένων προσώπων, έτσι Theile, StV 2011, 382 επ.

56. Ενδεικτικό είναι ότι ο όμιλος Siemens δαπάνησε συνολικά περίπου 700 εκατομμύρια ευρώ, Wastl/Litzka/Pusch, NStZ 2009, 69, παραπ. 12

57. Εύστοχα γίνεται σχηματικά λόγος για την ανάγκη «συμμόρφωσης της κανονιστικής συμμόρφωσης» (Compliance der Compliance), Schamberg, 2015, 45 – 46.

58. Küster, 2019, 38.

59. v. Rosen, Internal Investigations bei Compliance-Verstößen, 2010, 71.

60. Schamberg, 2015, 36 επ.

61. Rödiger, 2012, 25 – 26· Momsen, ZIS 2011, 511· Behrens, RIW 2009, 32 επ.

κτηριστικό είναι ότι στις περιπτώσεις εσωτερικών ερευνών που κινούνται κατόπιν ανάμειξης της αμερικανικής επιτροπής Κεφαλαιαγοράς (SEC), η ανάθεση της έρευνας σε εξωτερικά δικηγορικά γραφεία αποτελεί αναγκαίο όρο για να αξιολογηθεί θετικά η έρευνα, ενώ μάλιστα τίθεται η πρόσθετη προϋπόθεση το δικηγορικό γραφείο να μην έχει εκπροσωπήσει ξανά την εταιρία στο παρελθόν⁶². Οι δικηγόροι ερευνώντες, μολονότι συνδέονται με την επιχείρηση με ιδιωτικού δικαίου σχέση εντολής, η οποία και καθορίζει την έκταση των αρμοδιοτήτων τους, εν τούτοις δεν υπόκεινται σε υπηρεσιακή εξάρτηση με την επιχείρηση, όπως οι υπάλληλοι της επιχείρησης. Έτσι αποφεύγεται και ο κίνδυνος της ίδιας ανάμειξης στη διερευνώμενη υπόθεση⁶³. Επίσης, λόγω της νομικής τους ιδιότητας οι δικηγόροι διαθέτουν την απαιτούμενη κατάρτιση ενώ βαρύνονται με το δικηγορικό απόρρητο, γεγονός που καθιστά δυσχερέστερη μία τυχόν ανεπιθύμητη περαιτέρω διάδοση των πορισμάτων της έρευνας⁶⁴.

3. Το στάδιο εκτέλεσης

Στο στάδιο εκτέλεσης της εσωτερικής έρευνας (Ausführungsstadium – Phase der Sachverhaltsaufklärung) πραγματοποιείται μία σειρά από ερευνητικά μέτρα που συμβάλλουν στη διερεύνηση της υπόθεσης. Πρώτο βήμα είναι ο έλεγχος εγγράφων (Datenscreening)⁶⁵: επισκοπούνται εταιρικά έγγραφα από το ψηφιακό ή έντυπο αρχείο της επιχείρησης καθώς και η εταιρική αλληλογραφία⁶⁶. Έτερα ενδεικτικά ερευνητικά μέτρα είναι ο επιτόπιος έλεγχος στα γραφεία στελεχών της επιχείρησης, η εξέταση οπτικοακουστικού υλικού από τα συστήματα ηλεκτρονικής επιτήρησης, ο έλεγχος της χρήσης του διαδικτύου⁶⁷.

Αναπόσπαστο κομμάτι της διενέργειας εσωτερικών ερευνών αποτελούν οι «συνεντεύξεις» με τους εργαζομένους (Mitarbeiterinterviews)⁶⁸. Ο εργαζόμενος, ως φορέας γνώσης αποτελεί την πιο αποτελεσματική, προσβάσιμη και λιγότερο κοστοβόρα πηγή πληροφόρησης. Η αξία της γνώσης του πολλές φορές υπερβαίνει την αξία της ίδιας της παροχής εργασίας εκ μέρους του⁶⁹. Ακόμα και όταν έχουν εντοπιστεί τα κρίσιμα για την υπόθεση έγγραφα, η πλήρης κατανόησή τους προϋποθέτει σχεδόν πάντα τη διενέργεια συνεντεύξεων, προκειμένου να αναδειχθούν όλες

62. Potočić, Korruption, amerikanische Börsenaufsicht und Ermittlungen durch Private in Deutschland, 2016, 78.

63. Behrens, RIW 2009, 32.

64. Preuß, 2016, 42 – 43.

65. Jahn, StV 2009, 41 – 42.

66. Στην περίπτωση της εσωτερικής διερεύνησης της Γερμανικής Ποδοσφαιρικής Ομοσπονδίας (DFB) επισκοπήθηκαν 128.000 ψηφιακά έγγραφα και e-mails, καθώς και 740 ντοσιέ, βλ. Jedynak, 2019, 64.

67. Preuß, 2016, 42 – 43.

68. Rübenstahl, Internal Investigations (Unternehmensinterne Ermittlungen), WiJ 2012, 17 επ.: Scharnberg, 2015, 49 – 50.

69. Göpfert/Merten/Siegrist, Mitarbeiter als „Wissensträger“, NJW 2008, 1704.

οι πτυχές της υπόθεσης⁷⁰. Η συμβολή του εργαζομένου στη διερεύνηση της υπόθεσης καθίσταται έτσι παράγοντας - κλειδί για την επιτυχή έκβαση της έρευνας. Οι συνεντεύξεις αποτελούν όμως πεδίο οξύτατης σύγκρουσης συμφερόντων. Το ενδιαφέρον της επιχείρησης στη λήψη της πληροφορίας συγκρούεται με την επιδίωξη του εργαζομένου να μην αυτοεπιβαρυνθεί⁷¹. Η σύγκρουση αυτή αντανακλάται ευθέως στον τρόπο διεξαγωγής των συνεντεύξεων: οι ερευνητές για λογαριασμό της επιχείρησης έχουν να αντιμετωπίσουν ένα τοίχος σιωπής, το οποίο προσπαθούν να διαπεράσουν ασκώντας πίεση στον ερωτώμενο εργαζόμενο, προβάλλοντας συνήθως και εργατικού χαρακτήρα κυρώσεις σε περίπτωση μη συνεργασίας⁷². Οι συνεντεύξεις λαμβάνουν τη μορφή διλημματικής κατάστασης, η οποία για τον εργαζόμενο συνοψίζεται στο σχήμα «μιλάς ή φεύγεις – φυλακή ή απόλυση» (Talk or walk – Knast oder Kündigung)⁷³. Ενίοτε δε επιχειρείται η άμβλυνση του διλήμματος με την εφαρμογή των λεγόμενων προγραμμάτων «αμνηστίας», με τα οποία ο εργοδότης παραιτείται των αστικών του αξιώσεων με αντάλλαγμα την πλήρη συνεργασία του εργαζομένου⁷⁴.

4. Το στάδιο ολοκλήρωσης της έρευνας

Μετά τη διενέργεια όλων των αναγκαίων ερευνητικών μέτρων και την αξιοποίηση των κτηθέντων στοιχείων συντάσσεται από τους διενεργούντες την έρευνα μία πορισματική έκθεση, στην οποία συνοψίζονται τα συμπεράσματα που προέκυψαν και η ερευνητική μέθοδος που ακολουθήθηκε⁷⁵. Η έκθεση αυτή γνωστοποιείται στους υπεύθυνους της επιχείρησης, οι οποίοι καλούνται να αποφασίσουν εάν θα προβούν στη δημοσιοποίηση του πορίσματος και τη διαβίβαση του στις αρχές⁷⁶. Παράλληλα, σε περίπτωση που έχουν εντοπισθεί συγκεκριμένα πρόσωπα ως υπαίτιοι των διερευνώμενων πράξεων, αποφασίζεται η τυχόν λήψη περαιτέρω μέτρων εναντίον τους, όπως η καταγγελία συμβάσεων εργασίας ή η άσκηση αγωγών αποζημίωσης⁷⁷.

70. Buchert, 2017, 75.

71. Gerst, Unternehmensinteresse und Beschuldigtenrechte bei Internal Investigations, CCZ 2012, 1 – 2.

72. Knauer/Buhlmann, Unternehmensinterne (Vor-)Ermittlungen, AnwBl. 6/2010, 388.

73. Greco/Caracas, Internal investigations und Selbstbelastungsfreiheit, NStZ 2015, 8.

74. Βλ. αναλυτικά Breßler/Kuhnke/Schulz/Stein, Inhalte und Grenzen von Amnestien bei Internal Investigations, NZG 2009, 721.

75. Wisskirchen/Glaser, DB 2011, 1451 – 1452.

76. Preuß, 2016, 53.

77. Wybitul, Interne Ermittlungen auf Aufforderung von US-Behörden, BB 2009, 611.

IV. Οι ιδιωτικού δικαίου υποχρεώσεις του εργαζομένου κατά τις εσωτερικές έρευνες και οι επιπτώσεις τους στην ποινική δίκη

A. Η υποχρέωση συμμετοχής και παροχής πληροφοριών

Όπως είναι γνωστό, από τη σύμβαση εργασίας ο εργαζόμενος βαρύνεται με την παρεπόμενη υποχρέωση της καλόπιστης συμπεριφοράς, η οποία εξειδικεύεται περαιτέρω στην υποχρέωσή του να συμβάλλει στην αποτροπή ζημιών του εργοδότη και στην παροχή όλων των απαραίτητων πληροφοριών προς τον σκοπό αυτό, εξυπηρετώντας έτσι με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τα συμφέροντα της επιχείρησης⁷⁸. Προβαίνοντας ο εργοδότης στη διενέργεια εσωτερικών ερευνών έχει το εύλογο συμφέρον να διαλευκανθεί το ταχύτερο η υπόθεση προκειμένου να αποφευχθεί η επιβολή κρατικών κυρώσεων, οι οποίες πολύ συχνά λαμβάνουν έκταση ικανή να απειλήσει την ίδια την ύπαρξη και τη λειτουργία της επιχείρησης⁷⁹. Στο πλαίσιο αυτό, ο εργοδότης κατά την ενάσκηση του διευθυντικού του δικαιώματος δύναται να υποχρεώσει τον εργαζόμενο να συμμετάσχει στη διεξαγωγή της εσωτερικής έρευνας και να απαντήσει στις ερωτήσεις που του τίθενται κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων. Κατά την αεροπαγίτικη νομολογία μάλιστα η λήψη των αναγκαίων μέτρων για την ανακάλυψη της παράνομης συμπεριφοράς του εργαζομένου και την περιφρούρηση των συμφερόντων του εργοδότη, δεν αποτελεί παράνομη προσβολή προσωπικότητας⁸⁰. Η άρνηση του εργαζομένου να ανταποκριθεί συνιστά αντισυμβατική συμπεριφορά για την οποία ο εργοδότης δικαιούται να κινηθεί αστικά και πειθαρχικά εναντίον του⁸¹. Προς αποφυγή αυτών των κυρώσεων ο εργαζόμενος πρακτικά εξαναγκάζεται σε συνεργασία με τον εργοδότη, η οποία όμως μπορεί να θεμελιώσει μία ενδεχόμενη ποινική του δίωξη, στην περίπτωση που τα ευρήματα της εσωτερικής έρευνας γνωστοποιηθούν στις αρχές. Μολονότι η υποχρέωση συμμετοχής και διαφώτισης εκ μέρους του εργαζομένου κατά τις συνεντεύξεις δεν αμφισβητείται⁸², στασιάζεται στη θεωρία το ζήτημα που αφορά το εύρος της υποχρέωσης απαντήσεως στις τιθέμενες ερωτήσεις.

Κατά την κρατούσα γνώμη στη γερμανική θεωρία αν οι πληροφορίες που ζητούνται από τον εργαζόμενο άπτονται του άμεσου τομέα ευθύνης του (π.χ. ερωτήσεις προς τον οικονομικό διευθυντή σχετικά με τα οικονομικά της επιχείρησης) τότε υφίσταται απεριόριστη υποχρέωσή

78. Λεβέντης/Παπαδημητρίου, Ατομικό εργατικό δίκαιο, 2011, 362 – 363· Ληξουριώτης, Εργατικό Δίκαιο, 2005, 276 – 277.

79. Knauer/Buhlmann, AnwBl. 6/2010, 388.

80. ΑΠ 1792/1987, ΕΕΔ 1989, 212.

81. Dann/Schmidt, Im Würgegriff der SEC?, NJW 2009, 1854· Böhm, Strafrechtliche Verwertbarkeit der Auskünfte von Arbeitnehmern bei unternehmensinternen Untersuchungen, WM 2009, 1926.

82. Nienaber, 2019, 99· Küster, 2019, 90 – 91· Gronke, 2019, 309· Scharnberg, 2015, 262· Rübenstahl, WiJ 2012, 20· Rudkowski, Die Aufklärung von Compliance-Verstößen durch „Interviews“, NZA 2011, 612· Lützler/Müller-Sartori, Die Befragung des Arbeitnehmers, CCZ 2011, 19.

του προς πλήρη και αληθή απάντηση των ερωτήσεων ανεξάρτητα αν έτσι αυτοεπιβαρύνεται, καθώς οι συνέπειες των συμπεριφορών που τελούνται σε αυτόν τον τομέα αφορούν ευθέως την επιχείρηση⁸³. Η υποχρέωση θεμελιώνεται στις παρ. 666 και 675 ΓερμΑΚ περί εντολής, τα οποία ισχύουν ανάλογα στη σχέση εργασίας και δεν αφήνουν κανένα περιθώριο για διαφορετική εκτίμηση. Το συμφέρον του εργοδότη για λήψη της πληροφορίας έχει πάντα το προβάδισμα⁸⁴.

Η άποψη αυτή δεν κρίνεται πειστική. Η αρχή *nemo tenetur* τυγχάνει συνταγματικής θεμελίωσης, εκπηγάζουσα από την ανθρώπινη αξία και το γενικό δικαίωμα της προσωπικότητας, αποτελώντας συγχρόνως έκφραση της αρχής του κράτους δικαίου⁸⁵. Ως ατομικό δικαίωμα συνιστά μαζί με όλα τα συνταγματικώς κατοχυρωμένα ατομικά δικαιώματα μία αντικειμενική τάξη αξιών, η οποία επιδρά και στο πεδίο των ιδιωτικών σχέσεων⁸⁶. Η έκταση λοιπόν των εκατέρωθεν υποχρεώσεων των μερών στο πλαίσιο της εργασιακής σχέσης καθορίζεται μετά από στάθμιση των αντιτιθέμενων συμφερόντων με αναγωγή στις συνταγματικές αξίες και όχι *a priori*⁸⁷.

83. Nienaber, 2019, 111· Kocak, 2018, 110· Greeve/Tsambikakis, σε: Knierim/Rübenstahl/Tsambikakis (επιμ.), *Internal Investigations*, 2. Aufl. 2016, Rn. 18· Haefcke, *Beschlagnahmefähigkeit der Interviewprotokolle einer Internal Investigation*, CCZ 2014, 39· Lützel/Müller-Sartori, *Die Befragung des Arbeitnehmers*, CCZ 2011, 19 – 20· Schürle/Olbers, *Praktische Hinweise zu Rechtsfragen bei eigenen Untersuchungen im Unternehmen*, CCZ 2010, 178· Knauer/Buhlmann, *AnwBl.* 6/2010, 398· Mengel/Ullrich, *Arbeitsrechtliche Aspekte unternehmensinterner Investigations*, NZA 2006, 243· Böhm, *Non-Compliance und Arbeitsrecht*, 2001, 149 επ.· LAG Hamm CCZ 2010, 237· ArbG Saarlouis, ZIP 1984, 364· αντίθετη OLG Karlsruhe NStZ 1989, 287 με σύμφωνες παρατηρήσεις Rogall· Αντίθετα, εάν η ζητηθείσα πληροφορία δεν τελεί σε ευθεία σχέση με τα εργασιακά καθήκοντα αλλά μόνο επ' ευκαιρία αυτών (π.χ. ένα εργασιακό ταξίδι), τότε θεωρείται μη ανεκτή μία υποχρέωση σε αυτοεπιβάρυνση, βλ. Jedynek, 2019, 116· Göpfert/Merten/Siegrist, *NJW* 2008, 1705.

84. Την ευρεία αυτή υποχρέωση η κρατούσα γνώμη θεμελιώνει επικαλούμενη και μία απόφαση του έβδομου πολιτικού τμήματος του γερμανικού Ακυρωτικού (BGHZ 41, 318 - Architektenfall). Το Ακυρωτικό Δικαστήριο αναγνώρισε την υποχρέωση του εντολοδόχου αρχιτέκτονα να ενημερώσει πλήρως τον εντολέα του για την πορεία της εντολής, ακόμα και αν έτσι θα έπρεπε να αποκαλύψει αξιόποινες συμπεριφορές που τέλεσε κατά κατάχρηση της σχέσης εντολής.

85. Kasiske, *Die Selbstbelastungsfreiheit im Strafprozess*, JuS 2014, 15· Dingeldey, *Der Schutz der strafprozessualen Aussagefreiheit durch Verwertungsverbote bei außerstrafrechtlichen Aussage- und Mitwirkungspflichten*, NStZ 1984, 52· BVerfG *NJW* 2002, 1411· BGHSt 34, 324· BGH *NJW* 2007, 3138· για τις διαφορετικές απόψεις που έχουν κατά καιρούς υποστηριχθεί σε θεωρία και νομολογία για το περιεχόμενο και την έκταση της αρχής βλ. Verrel, *Nemo Tenetur*, NStZ 1997, 361.

86. Στο βαθμό που μία σύγκρουση συμφερόντων στο ιδιωτικό επίπεδο δεν μπορεί να λυθεί μέσω μιας ερμηνείας προσανατολισμένης προς το περιεχόμενο των συνταγματικών δικαιωμάτων (έμμεση τριτενέργεια), τότε τα ατομικά δικαιώματα μπορούν να τύχουν ευθέως εφαρμογής, έτσι ΑΠ 2159/2007 ΤΝΠ Ισοκράτης· βλ. και πολιτική ΟΛΑΠ 1/2001, ΝοΒ 2001, 1803, η οποία εφάρμοσε ευθέως τη διάταξη 19 παρ. 3 Σ σε σχέση μεταξύ ιδιωτών, αναγνωρίζοντας απαγόρευση αξιοποίησης στην πολιτική δίκη αποδεικτικών μέσων που ελήφθησαν κατά παράβαση της συνταγματικής διάταξης. Προϋπόθεση της τριτενέργειας ωστόσο κατά το άρθρο 25 παρ. 1 εδ' γ' είναι τα ατομικά δικαιώματα να προσιδιάζουν στην εκάστοτε ιδιωτική σχέση, όταν δηλαδή καταφάσκει σχέση εξουσίας· έτσι Ανθόπουλος, σε: Σπυρόπουλος/Κοντιάδης/Ανθόπουλος/Γεραπετρίτης, *Το Σύνταγμα*, κατ' άρθρο ερμηνεία, 2016, πλ. 27 – 33, τασσόμενος υπέρ της άμεσης τριτενέργειας· πρβλ. κριτική σε Τριανταφύλλου, *Αποδεικτικές απαγορεύσεις και αρχή της αναλογικότητας*, *ΠοινΧρ* 2007, 295 επ.

87. Έτσι κατά της κρατούσας γνώμης, Maschmann, *Compliance versus Datenschutz*, NZA-Beil. 2012, 55 - 57, ο οποίος διακρίνει ανάλογα με τον σκοπό της ερώτησης που απευθύνεται στον εργαζόμενο· contra και Tscherwinka, *Interne Ermittlungen zwischen Selbstbelastung des Arbeitnehmers und Fürsorgepflicht des Arbeitgebers*, σε: Schulz/ Renhart/ Sahan (επιμ.), *FS I. Roxin*, 2012, 522· πρβλ. BAG NZA 1996, 637· LG Hamburg MDR 1984, 868· LAG Baden-Württemberg DB 1963, 1055.

Μία καθολική ωστόσο εφαρμογή της αρχής της μη αυτοενοχοποίησης στην ιδιωτικού δικαίου σχέση εργοδότη – εργαζόμενου όπως αυτή ισχύει στην ποινική διαδικασία, θα παραγνώριζε το γεγονός ότι στην υπό κρίση περίπτωση δεν αντιτίθενται τα δικαιώματα του κατηγορουμένου με το συμφέρον δίωξης των αρχών, αλλά τα συμφέροντα ιδιωτών⁸⁸. Διαφωτιστική είναι εδώ η διάταξη του άρθρου 402 ΚΠολδ⁸⁹, κατά την οποία ο μάρτυρας δεν έχει υποχρέωση να καταθέσει περιστατικά που μπορούν να δικαιολογήσουν τη δίωξή του για αξιόποινη πράξη. Από τη διάταξη αυτή δύναται να συναχθεί το γενικότερο συμπέρασμα ότι η εξωδικονομική υποχρέωση παροχής πληροφοριών στο πλαίσιο μίας ιδιωτικής σχέσης δεν μπορεί να εκτείνεται πέρα από την υποχρέωση που ισχύει ενώπιον του αστικού δικαστηρίου, που είναι αρμόδιο να κρίνει τις διαφορές που εκπηγάζουν από αυτή την ίδια ιδιωτική σχέση⁹⁰. Θα πρέπει έτσι να αναγνωριστεί κατ' όμοιο τρόπο ότι ο εργαζόμενος έχει υποχρέωση να συμμετάσχει στη συνέντευξη και να παρέχει τις ζητούμενες πληροφορίες λόγω του εύλογου συμφέροντος του εργοδότη, διατηρώντας όμως το δικαίωμα άρνησης απάντησης συγκεκριμένων μόνο ερωτήσεων.

Β. Απαγόρευση αξιοποίησης στην ποινική δίκη των καταθέσεων του εργαζόμενου κατά τις εσωτερικές έρευνες

Η προαναφερθείσα επί του ιδιωτικού πεδίου λύση ωστόσο δεν ικανοποιεί όταν το περιεχόμενο των καταθέσεων που δόθηκαν κατά τις συνεντεύξεις κοινοποιείται στις αρχές στο πλαίσιο ποινικής διερεύνησης της υπόθεσης. Πλέον ένα ζήτημα σύγκρουσης ιδιωτικών συμφερόντων καθίσταται πρόβλημα του ποινικού δικονομικού δικαίου, εντός και του οποίου πρέπει να αναζητηθεί η λύση με βάση τις αρχές που το διέπουν. Το πρόβλημα ανακύπτει διότι ο μετέπειτα κατηγορούμενος δεν είναι υποχρεωμένος να συμβάλλει ενεργητικά στη διαδικασία που εκτυλίσσεται εναντίον του⁹¹. Διατηρεί το γενικό δικαίωμα άρνησης σύμπραξης και κατάθεσης επιβαρυντικών ή και ελαφρυντικών περιστατικών, καθώς και το δικαίωμα άρνησης απάντησης κάθε ερώτησης, κάτι που στερείται κατά τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων. Στην ποινική δίκη μπορεί να επιλέξει ελεύθερα τον τρόπο υπεράσπισής του⁹². Το δικαίωμα στη μη αυτοεπιβάρυνση διατρέχει έτσι τον κίνδυνο εκπυρήνισης πριν καν γεννηθεί στην ποινική διαδικασία, καθώς θα στερούταν πλέον κάθε νοήματος η επίκληση του ενώπιον των αρχών⁹³. Η προστασία που θα παρείχε θα ήταν υποτυπώδης. Προφανές είναι ότι το γεγονός αυτό ανοίγει ευθέως τον δρόμο καταστρατήγησης προστατευτικών διατάξεων τόσο του ΚΠΔ όσο και υπερνομοθετικής ισχύος

88. Rödiger, 2012, 271.

89. Όμοια με άρ. 223 παρ. 4 ΚΠΔ.

90. Rudkowski, NZA 2011, 614· Diller, Der Arbeitnehmer als Informant, Handlanger und Zeuge im Prozess des Arbeitgebers gegen Dritte, DB 2004, 317 – 318· Rieble, Schuldrechtliche Zeugenpflicht von Mitarbeitern, ZIP 2003, 1277.

91. BGHSt 45, 367· BGHSt 34, 45· BGHSt 40, 71· BGH NJW 1996, 2940 επ.

92. Τσόλκα, Η αρχή nemo tenetur se ipsum prodere/accusare στην ποινική δίκη, 2002, 137, 143.

93. Nienaber, 2019, 336· Jahn, StV 2009, 44.

(άρ. 14 παρ. 3 εδ. ζ' ΔΣΑΠΔ και άρ. 6 ΕΣΔΑ). Η υπό κρίση περίπτωση προσεγγίζει έτσι την ήδη γνωστή περίπτωση των καταθέσεων που δόθηκαν σε ένα στάδιο (τόσο εντός όσο και εκτός της ποινικής διαδικασίας) προ της λήψεως της ιδιότητας του κατηγορουμένου, για την οποία η νομολογία των ημεδαπών δικαστηρίων αναγνωρίζει απαγόρευση αξιοποίησής τους⁹⁴. Η δικαιολογητική σκέψη και ο προστατευτικός σκοπός συντρέχουν και εδώ: προάσπιση του δικαιώματος σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης και εξασφάλιση της αποτελεσματικής του άσκησης εντός της ποινικής δίκης.

Χαρακτηριστική είναι στο πλαίσιο των αστικού δικαίου υποχρεώσεων πληροφόρησης και της επίδρασής τους στην ποινική δίκη η απόφαση του γερμανικού Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου επί των οφειλετών εις ολόκληρον (Gemeinschuldnerbeschluss). Κατά το Συνταγματικό Δικαστήριο, η αρχή *nemo tenetur* δεν παρέχει μία αδιάλειπτη προστασία από την αυτοενοχοποίηση στο πλαίσιο ιδιωτικών σχέσεων χωρίς να αξιολογείται το συμφέρον κάποιου μέρους στη λήψη της πληροφορίας. Θα πρέπει κάθε φορά να πραγματοποιείται στάθμιση των αντιτιθέμενων συμφερόντων. Στην περίπτωση που το προβάδισμα δίνεται στο συμφέρον του ενός μέρους να λάβει γνώση των αναγκαίων πληροφοριών, τότε η υποχρέωση γνωστοποίησης που βαρύνει το άλλο μέρος θα πρέπει να συνοδεύεται από μία απαγόρευση αξιοποίησης τους στην ποινική δίκη, διότι διαφορετικά θα πλήττονταν κατά συνταγματικώς μη ανεκτό και δυσανάλογο τρόπο η αρχή της μη αυτοενοχοποίησης. Το δικαίωμα σιωπής θα αποτελούσε πλάνη εάν μία εκτός της ποινικής διαδικασίας αυτοεπιβάρυνση αξιοποιούνταν ποινικά χωρίς τη θέληση του κατηγορουμένου. Οι υποχρεώσεις διαφώτισης στο ιδιωτικό πεδίο δεν θα πρέπει να παρέχουν στις αρχές αποδεικτικά μέσα, που δεν θα ήταν σε θέση να λάβουν με όμοιο τρόπο⁹⁵.

Η αξιοποίηση στην ποινική δίκη των καταθέσεων που δίνονται στο πλαίσιο εσωτερικών ερευνών κατόπιν υποχρέωσης ενεργητικής συμμετοχής και απάντησης του εργαζομένου συνιστά αποξένωση της πληροφορίας από τον σκοπό (Zweckentfremdung) και το πλαίσιο στο οποίο αυτή παρασχέθηκε⁹⁶. Το συμφέρον του άλλου μέρους να λάβει τις πληροφορίες, το οποίο και

94. «Το αυτό δε αποτέλεσμα με τον εξαναγκασμό του κατηγορουμένου να καταθέσει εναντίον του επάγεται και η μετά την κτήση της ιδιότητας του κατηγορουμένου λήψη υπόψη, χωρίς τη συναίνεσή του, όσων επιβαρυντικών για τον ίδιο είχε αυτός καταθέσει σε χρόνο προγενέστερο της κτήσεως της ιδιότητας αυτής»· έτσι κατά πάγια διατύπωση της νομολογίας, βλ. ΑΠ 533/2011, ΠοινΧρ 2012, 252 επ· ΑΠ 568/2008, ΠοινΧρ 2009, 228· ΑΠ 923/2009, ΠοινΧρ 2010, 223· ΟΛΑΠ 1/2004, ΤΝΠ Ισοκράτης, ΟΛΑΠ 2/1999, ΤΝΠ Ισοκράτης.

95. ΒVerfG NJW 1981, 1431· Ο γερμανός νομοθέτης εφαρμόζοντας την απόφαση του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου θέσπισε την παρ. 97 εδ. Ι 3 στον Πτωχευτικό Νόμο, προβλέποντας απαγόρευση χρησιμοποίησης στην ποινική διαδικασία των δηλώσεων στις οποίες προβαίνει ο οφειλέτης κατά την πτωχευτική διαδικασία· ως αποτέλεσμα μίας *in concreto* στάθμισης και επίδειξης εύνοιας προς τον οφειλέτη στη συγκεκριμένη περίπτωση, που αδυνατεί να γενικευτεί περαιτέρω και να αποτελέσει βάσιμο θεμέλιο για άλλες περιπτώσεις μιλούν οι Greco/ Caracas, NSStZ 2015, 12.

96. Πρβλ. ΒVerfG NJW 1981, 1433.

μόνο νομιμοποιεί τη λήψη τους κατά τον τρόπο αυτό, χρησιμοποιείται πλέον για την εξυπηρέτηση κρατικών σκοπών⁹⁷. Η αξιοποίηση συνιστά έτσι νέα, αυτοτελή επέμβαση στο δικαίωμα της μη αυτοενοχοποίησης, πραγματοποιούμενη από τις δικαστικές αρχές αυτή τη φορά, και η οποία είναι ανεξάρτητη από την πρωτογενή κτήση των αποδείξεων. Από το προστατευτικό περιεχόμενο της αρχής *nemo tenetur* προκύπτει η υποχρέωση των αρχών να προστατεύουν (*Schutzfunktion*) τον πολίτη όταν θίγεται στο δικαίωμά του⁹⁸, και όπου αυτό δεν είναι εφικτό, όπως υποδεικνύει το γερμανικό Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο, να εξισορροπούν την προσβολή με μη αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της προσβολής⁹⁹. Πρέπει έτσι να αναγνωριστεί μία ανεξάρτητη απαγόρευση αξιοποίησης των καταθέσεων που δόθηκαν κατά τις συνεντεύξεις των εσωτερικών ερευνών¹⁰⁰.

Την άποψη αυτή αρνήθηκε να υιοθετήσει το Πρωτοδικείο του Αμβούργου¹⁰¹, το οποίο ασχολήθηκε ειδικά με το πρόβλημα της αξιοποίησης στην ποινική δίκη των καταθέσεων που προέρχονται από εσωτερικές έρευνες. Το γερμανικό δικαστήριο της ουσίας βασίστηκε στον οικιοθελή χαρακτήρα της σύναψης της σύμβασης εργασίας, με συνέπεια οποιαδήποτε κατάσταση εξαναγκασμού και αν υφίσταται, αυτή είναι συμβατικώς αναληφθείσα, καθιστώντας τα αποδεικτικά της αποτελέσματά ελευθέρως αξιοποιήσιμα. Η άποψη αυτή ωστόσο δεν μπορεί να γίνει δεκτή, καθώς προβαίνει στο ερμηνευτικό σφάλμα να υπολαμβάνει τη σύναψη μίας σύμβασης ως εκ προϊμίου παραίτηση από θεμελιώδη δικαιώματα¹⁰². Η δε νομιμότητα της συλλογής των αποδεικτικών μέσων εκ μέρους του εργοδότη, ουδόλως αποκλείει τη δυνατότητα κατάφασης ανεξάρτητης απαγόρευσης αξιοποίησης. Η άποψη του δικαστηρίου υιοθετεί υπόρρητα την κρατούσα στη θεωρία και νομολογία γνώμη ότι η αρχή *nemo tenetur* προστατεύει προεχόντως από τον εξαναγκασμό σε αυτοενοχοποίηση που συντελείται εκ μέρους των αρχών του κράτους, εκτός

97. Τόγιας, 2013, 432.

98. Eisenhardt, *Das nemo tenetur-Prinzip*, 2007, 194· Wewerka, 2012, 223.

99. Rogall, *Gegenwärtiger Stand und Entwicklungstendenzen der Lehre von den strafprozessualen Beweisverboten*, ZStW 91 (1979), 41.

100. Έτσι ισχυρώς υποστηριζόμενη στη θεωρία γνώμη, βλ. Jedynak, 2019, 126 - 127· Reuling/Schoop, ZIS 2018, 367· Kocak, 2017, 205 - 207, 223 - 224· Scharnberg, 2015, 294· Kasiske, *Mitarbeiterbefragungen im Rahmen interner Ermittlungen*, NZWiSt 2014, 265 - 266· Rödiger, 2012, 304 - 305· Roxin I., *Probleme und Strategien der Compliance-Begleitung in Unternehmen*, StV 2012, 120· Theile, StV 2011, 385· Bittmann/Molkenbur, *Wistra* 2009, 377· Böhm, *WM* 2009, 1927· Theile, StV 2011, 384· Wastl/Litzka/Pusch, *NStZ* 2009, 73· διακρίνουσα άποψη εκφράζει ο Benz, *Selbstbelastungen in außerstrafrechtlichen Zwangslagen*, 2004, 108 - 111, ο οποίος για την αναγνώριση απαγόρευσης αξιοποίησης στην ποινική δίκη των στοιχείων που προκύπτουν από ιδιωτικού δικαίου υποχρεώσεις παροχής πληροφοριών θεωρεί απαραίτητο να έχουν ήδη ληφθεί συγκεκριμένα μέτρα κατά του εξαναγκασμού, όπως η άσκηση αγωγής.

101. *LG Hamburg NJW* 2011, 942 (Fall HSH-Nordbank)· σύμφωνη Wimmer, *Die Verwertung unternehmensinterner Untersuchungen*, σε: Schulz/ Renhart/ Sahan (επιμ.): *FS I. Roxin*, 2012, 549· Το ζήτημα δεν έχει κριθεί μέχρι στιγμής από ανώτερα δικαστήρια.

102. Έτσι ορθά Nienaber, 2019, 425· Buchert, 2017, 214· Roxin, *StV* 2012, 120.

εάν η δράση των ιδιωτών μπορεί να καταλογιστεί σε αυτές¹⁰³. Η κρατούσα άποψη περιορίζει σημαντικά το κανονιστικό και ουσιαστικό περιεχόμενο της αρχής της μη αυτοενοχοποίησης. Το κρίσιμο εν προκειμένω ζήτημα είναι ο περιορισμός και η επίδραση στον ελεύθερο σχηματισμό της βούλησης, η οποία θίγεται τόσο με την απειλή νομικών όσο και πρακτικών μειονεκτημάτων¹⁰⁴. Στο πλαίσιο της διλημματικής και πιεστικής κατάστασης που ανακύπτει κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, το περιθώριο επιλογής πρακτικά εκμηδενίζεται¹⁰⁵. Βάσιμα λοιπόν αντιτείνεται ότι η άσκηση εν τις πράγμασι εξαναγκασμού (faktischer Zwang) αρκεί για να θιγεί η αρχή της μη αυτοενοχοποίησης¹⁰⁶. Κατά τον τρόπο αυτό αποτρέπεται ο ουσιαστικός εκμηδενισμός της αρχής της μη αυτοενοχοποίησης στο κυριότερο πεδίο που αναπτύσσει την προστατευτική της λειτουργία, την ποινική διαδικασία¹⁰⁷. Έτσι όμως παρέπεται ότι όσα ο εργαζόμενος δηλώνει εξ ιδίας πρωτοβουλίας στον εργοδότη ή κατόπιν ρητής (και όχι αορίστως εκ των προτέρων όπως έκρινε το δικαστήριο) παραίτησης από τα δικαιώματα του επί της συγκεκριμένης κάθε φορά περίπτωσης, εν γνώσει του μετέπειτα ενδεχομένου αξιοποίησής τους στην ποινική διαδικασία, νομίμως λαμβάνονται υπόψη¹⁰⁸.

Πέρα όμως από την αρχή της μη αυτοενοχοποίησης, η αξιοποίηση των δηλώσεων του εργαζόμενου (και μετέπειτα κατηγορουμένου) που δόθηκαν κατά τις εσωτερικές έρευνες πλήττει και την αρχή της δίκαιης δίκης, βασική όψη της οποίας είναι το δικαίωμα του κατηγορουμένου να μην υποχρεωθεί σε αυτοεπιβάρυνση και να κάνει χρήση του δικαιώματος σιωπής¹⁰⁹. Ακόμα και όταν οι αποδείξεις αποκτήθηκαν με νόμιμο τρόπο, αν μετά από τη συνολική εκτίμηση της υπόθεσης, λαμβάνοντας ιδιαιτέρως υπόψη τη θέση του κατηγορουμένου κατά την κτήση των αποδείξεων, η αξιοποίηση τους θα στερούσε από τη διαδικασία τον δίκαιο χαρακτήρα της, τότε καταφάσκει απαγόρευση αξιοποίησης¹¹⁰. Έτσι και εδώ, ο συστηματικός τρόπος διερεύνησης της υπόθεσης από πλευράς της επιχείρησης, η χρησιμοποίηση οργανωμένων και εκπαιδευμένων ερευνητών, οι αστικές υποχρεώσεις παροχής πληροφοριών, η κοινοποίηση των πληροφο-

103. Rogall SK-StPO, Vor § 133 Rn. 161· Roxin/Schünemann, Strafverfahrensrecht, § 25 Rn. 14· Beulke/Swoboda, Strafprozessrecht, 14. Aufl. 2018, Rn. 478· BGH NJW 1996, 2942· BGHSt 34, 362· Knauer/Buhlmann, AnwBl. 2010, 389· Momsen, ZIS 2011, 513· την ανάγκη προστασίας και σε εξωποινικοδικονομικές διαδικασίες αναγνωρίζει η Τσόλκα, 2002, 225 – 226.

104. Nienaber, 2019, 390.

105. Rödiger, 2012, 227.

106. Nienaber, 2019, 390, 422· Kasiske, NZWiSt 2014, 266· Bittmann/Molkenbur, Wistra 2009, 378· Greco/ Caracas, NStZ 2015, 11, οι οποίοι ωστόσο εν συνεχεία προκρίνουν το επιχείρημα του καταλογισμού των πράξεων των ιδιωτών στις αρχές για την κατάφαση απαγόρευσης αξιοποίησης.

107. Theile, StV 2011, 385.

108. Küster, 2019, 263· Bittmann/Molkenbur, Wistra 2009, 379.

109. ΕΔΔΑ 48539/99 - 05.11.2002 Allan κατά Μ. Βρετανίας, StV 2003, 257· BGHSt 38, 221 επ.· BGH NJW 2005, 2725.

110. BGH NStZ 2009, 519· BGHSt 42, 139.

ριών στις αρχές καθώς και η άσκηση πίεσης κατά τη διενέργεια των συνεντεύξεων προξενούν μια ανισορροπία εις βάρος των δικαιωμάτων του μετέπειτα κατηγορουμένου, η οποία εντείνεται όταν οι αρχές οικειοποιούνται και αξιοποιούν τις δηλώσεις που παρασχέθηκαν σε αυτό το πλαίσιο¹¹¹.

Υπό την έποψη του καταλογισμού των πράξεων των ιδιωτών στο κράτος, την οποία υιοθετεί η κρατούσα γνώμη, έχει επιχειρηθεί θεωρητικά η θεμελίωση της απαγόρευσης αξιοποίησης των καταθέσεων που παρέχονται στις εσωτερικές έρευνες¹¹². Αυτό είναι νοητό αφενός όταν οι αρχές παρωθούν μία επιχείρηση σε διενέργεια εσωτερικών ερευνών και συνεντεύξεων. Η ενεργητική καθοδήγηση ή σύμπραξη εκ μέρους των αρχών κατά τις εσωτερικές έρευνες, με σκοπό την εκ πλαγίου καταστρατήγηση των υπεραπιστικών δικαιωμάτων του μετέπειτα κατηγορουμένου, συνιστά ικανή αιτία ώστε οι εσωτερικές έρευνες να αποδοθούν ευθέως στις αρχές. Ο καταλογισμός όμως μπορεί να θεμελιωθεί και όταν πληρούνται μεν οι νόμιμες προϋποθέσεις για την εκκίνηση κρατικών ερευνών, αλλά οι αρχές κατά παράβαση της αρχής της νομιμότητας και του υπηρεσιακού τους καθήκοντος κωλυσιεργούν, αναμένοντας παθητικά τα αποτελέσματα των εσωτερικών ερευνών¹¹³.

V. Αντί επιλόγου

Η πολυπλοκότητα των δομών των σύγχρονων επιχειρηματικών ομίλων και η πολυσχιδής οικονομική δραστηριότητα που αναπτύσσουν παγκοσμίως επιφέρουν ενίοτε πρακτικές δυσχέσεις στην αποτελεσματική και πλήρη διερεύνηση αξιόποινων συμπεριφορών εκ μέρους των αρχών. Οι εσωτερικές έρευνες θα μπορούσαν να ιδωθούν ως ένα δέλεαρ, η αξιοποίηση του οποίου θα οδηγούσε σε ενίσχυση της αρχής της νομιμότητας, ανακάλυψη της ουσιαστικής αλήθειας και εκπλήρωσης του διερευνητικού καθήκοντος των αρχών¹¹⁴. Αυτή ωστόσο η, ορθή κατά τη νοητική της σύλληψη, άποψη καθίσταται ανεπίτρεπτη όταν εξικνείται σε έκπτωση βασικών δικαιοκρατικών αρχών. Η νομιμότητα της κρατικής αξίωσης προς δίωξη και τιμώρηση του εγκλήματος εξαρτάται από το αν η πολιτεία αντιμετωπίζει κάθε φορά τον καθού η ποινική διαδικασία ως υποκείμενο θεμελιωδών δικαιωμάτων, τα οποία υποχρεούται να σέβεται και να προστατεύει. Άλλωστε, η μη λήψη υπόψη των καταθέσεων που δόθηκαν στο πλαίσιο εσωτε-

111. Nienaber, 2019, 437 επ.· Knauer/Gaul, NStZ 2013, 194· Knauer/Buhlmann, AnwBl. 6/2010, 390 επ.· Momsen, ZIS 2011, 514 – 516· Τόγιας, 2013, 431.

112. Greco/ Caracas, NStZ 2015, 7 επ.· κριτικά οι Roxin/Schünemann, Strafverfahrensrecht, § 25 Rn. 14, οι οποίοι τάσσονται υπέρ της παρέμβασης του νομοθέτη προς επίλυση του προβλήματος.

113. Greco/ Caracas, NStZ 2015, 14.

114. Wimmer, 2012, 550 – 551.

ρικών ερευνών δεν θίγει την αποτελεσματικότητα της ποινικής δίωξης, αλλά αποτρέπει ένα δυσανάλογο πληροφοριακό προβάδισμα στο οποίο οι αρχές δεν θα είχαν καταλήξει με τον ίδιο τρόπο, αφού θα έπρεπε να τηρήσουν τις αυστηρές προϋποθέσεις του ΚΠΔ για την εξέταση του υπόπτου - κατηγορουμένου. Η αναγνώριση λοιπόν απαγόρευσης αξιοποίησης αποτελεί έκφραση σεβασμού θεμελιωδών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου και διαφύλαξης του δίκαιου χαρακτήρα της ποινικής δίκης.